

ნატოს სტრატეგია შავი ზღვის რეგიონალური უშიშროების კონტექსტში

ნინო გაგიაშვილი საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი სამართლისა და საერთაშორისო ურთიერთობების ფაკულტეტი დოქტორანტი

აბსტრაქტი

შავი ზღვა ევროკავშირისთვის ყოველთვის სტრატეგიული მნიშვნელობის იყო, განსაკუთრებით, ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების უშიშროების ნაწილში. რეგიონული უშიშროების უზრუნველსაყოფად და ქვეყნის უსაფრთხოების განმტკიცების მიზნით, საქართველო წარმართავს აქტიურ სამეზობლო პოლიტიკას და დაინტერესებულია გააღრმავოს არსებული თანამშრომლობა კავკასიის და შავი ზღვის რეგიონის ქვეყნებთან, განსაკუთრებით, ნატოს წევრი ქვეყნებისა და სხვა მეგობარ სახელმწიფოებთან თავდაცვისა და უსაფრთხოების სფეროში.

სტატიაში განხილულია ნატოს ინტერესები შავი ზღვის რეგიონთან მიმართებაში. საკითხი აქტუალურია, რადგან შავ ზღვაში მიმდინარე მოვლენები პირდაპირ აისახება მსოფლიოში მიმდინარე პროცესებზე. საქართველოს აქვს სურვილი გახდეს შავი ზღვის რეგიონის უშიშროების ნაწილი, რასაც განაპირობებს ფაქტი, რომ სურს თავი დააღწიოს რუსეთის გავლენას. თურქეთისა და რუსეთის სამხედრო უპირატესობა შავ ზღვაზე ნაკლებ შესაძლებლობას ტოვებს საქართველოსათვის, რომ გახდეს მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებების მიმღები. თუმცა ნატოს გააქტიურება შავი ზღვის უსაფრთხოების საკითხში საქართველოსათვის პრიორიტეტულია და იგი ჩართულია ალიანსთან ერთად საკუთარი ინტერესების დაცვაში.

საკვანძო სიტყვები: შავი ზღვა, ნატო, საქართველო, რეგიონალური, უშიშროება

NATO Strategy in the Context of Black Sea Regional Security

Nino Maziashvili
Georgian Technical University
Faculty of Law and International Relations
Doctoral

Abstract

In nowadays's world, the security of the Black Sea region is of great interest to NATO and the European Union, as exemplified by the European Parliament, the Black Sea Strategy document adopted in 2011, the Washington Ministerial Meeting held in 2019, and the act towards security in the Black Sea that was approved at the mentioned ministerial meeting and many other documents.

The article discusses the interests of Georgia in the regional security of the Black Sea, as well as obstacles to Georgia's integration into NATO.

The EU does not have sufficient resources to independently assist partner states in addressing the growing security problem in the Black Sea region. The EU is clearly increasing its involvement in the region, but still is not able to create a secure environment to achieve realization of its policy objectives. However, taking into account above-mentioned facts, NATO still remains the EU's security guarantor and the only active organization that can defend European interests.

The declaration adopted at the NATO summit in Warsaw in 2016 clearly states the importance of responding to certain threats in the Black Sea region, in particular to the seizure of Crimea by Russia and the process of mobilizing and further expanding the armed forces.

The security of the Black Sea is one of the foundations of stability in Eastern Europe!

As a recommendation, an action plan should be developed for active cooperation and further deepening of relations with NATO.

Key words: NATO, security, Black Sea region.

შესავალი

შავი ზღვა ევროკავშირისთვის ყოველთვის სტრატეგიული მნიშვნელობის იყო, განსაკუთრებით, ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების უშიშროების ნაწილში. შავი ზღვა არის ხიდი, რომელიც ევროპას აკავშირებს კასპიის რეგიონთან და მის მიღმა - ცენტრალურ და სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიასთან. გლობალიზაციის გათვალისწინებით რეგიონის სატრანზიტო ფუნქციას უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება.

რეგიონული უშიშროების უზრუნველსაყოფად და ქვეყნის უსაფრთხოების განმტკიცების მიზნით, საქართველო წარმართავს აქტიურ სამეზობლო პოლიტიკას და დაინტერესებულია გააღრმავოს არსებული თანამშრომლობა კავკასიის და შავი ზღვის რეგიონის ქვეყნებთან, განსაკუთრებით, ნატოს წევრი ქვეყნებისა და სხვა მეგობარ სახელმწიფოებთან თავდაცვისა და უსაფრთხოების სფეროში.¹

სტატიაში განხილულია ნატოს ინტერესები შავი ზღვის რეგიონთან მიმართებაში. საკითხი აქტუალურია, რადგან შავ ზღვაში მიმდინარე მოვლენები პირდაპირ აისახება მსოფლიოში მიმდინარე პროცესებზე. დიდი ინტერესის მატარებელია შავ ზღვის რეგიონი, სადაც ბოლო დროს განვითარებული მოვლენები საერთაშორისო ურთიერთობებში ერთ-ერთ მნიშვნელოვან განსახილველ საკითხად იქცა. დღევანდელ თანამედროვე მსოფლიოში აქტუალურია შავი ზღვის რეგიონის უშიშროება გლობალურ დონეზე. შავი ზღვის უშიშროების ფაქტორის გაანალიზება ევრო-ატლანტიკურ სივრცეში დიდი ხანია მიმდინარეობს და შესაბამისი ზომების მისაღებადაც იქმნება გარკვეული სახის რეკომენდაციები და დოკუმენტები, რომელიც მიმართულია რეგიონში მშვიდობისა და სტაბილურობის განცდის შესანარჩუნებლად. შავი ზღვა არის დამაკავშირებელი დერეფანი აღმოსავლეთსა და დასავლეთს შორის.

XXI საუკუნის დასაწყისიდან ნატოს შავი ზღვის აუზისადმი მრავალი სამხედრო ინიციატივა ჰქონდა. მათ შორის, აღსანიშნავია, ნატოს სურვილი შავი ზღვის აუზში ემოქმედა Operation Active Endeavour (OAE)-ის ფარგლებში, რომელიც 2001 წლის ტერორისტულ აქტზე პირდაპირ ჰასუსხ წარმოადგენს.²

შავი ზღვის აუზის რეგიონში შედის 15 სახელმწიფო: საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი, თურქეთი, რუსეთი, რუმინეთი, უკრაინა, საბერძნეთი, ჩრდილოეთ მაკედონია, მოლდოვა, მონტენეგრო, ალბანეთი, სერბეთი, ბულგარეთი, ბოსნია-ჰერცეგოვინა.

საქართველოს აქვს სურვილი გახდეს შავი ზღვის რეგიონის უშიშროების ნაწილი, რასაც განაპირობებს ფაქტი, რომ სურს თავი დააღწიოს რუსეთის გავლენასა. თურქეთისა და რუსეთის სამხედრო უპირატესობა შავ ზღვაზე ნაკლებ შესაძლებლობას ტოვებს საქართველოსათვის, რომ გახდეს მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებების მიმღები. თუმცა ნატოს გააქტიურება შავი ზღვის უსაფრთხოების საკითხში საქართველოსათვის პრიორიტეტულია და იგი ჩართულია ალიანსთან ერთად საკუთარი ინტერესების დაცვაში.

ძირითადი ნაწილი

საქართველოს ნატოსთან ურთიერთობა პრიორიტეტულ მიმართულებას წარმოადგენს, რომელთა თანამშრომლობა 1992 წლიდან იწყება, როდესაც საქართველო შეუერთდა ჩრდილოატლანტიკური თანამშრომლობის საბჭოს, ხოლო 1994 წელს ნატოს პროგრამას „პარტნიორობა მშვიდობისათვის“ შეუერთდა. გარკვეული პერიოდის გასვლის შემდეგ ურთიერთობები ღრმავდება და უკვე 2002 წელს პრაღაში საქართველომ გააჟღერა ნატო-ში განვერიანების სურვილი. 2004 წელს ინდივიდუალური პარტნიორობის სამოქმედო გეგმის ფარგლებში დაიწყო თანამშრომლობა ნატომ საქართველოსთან, რომელიც ფარგლებში საქართველომ აიღო კონკრეტული ვალდებულებები ალიანსის წინაშე.

საქართველოსთვის შავი ზღვის რეგიონის უსაფრთხოების მნიშვნელობა ხაზგასმულია, ქვეყნის თავდაცვისა და საგარეო პოლიტიკის დოკუმენტებში. საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს მიერ 2014 წელს შემუშავებულ ეროვნულ სამხედრო სტრატეგიაში, რეგიონულ დონედ გამოყოფილია შავი ზღვის რეგიონი და ნათქვამია, რომ საქართველო დაინტერესებულია გააღრმავოს არსებული თანამშრომლობა რეგიონის ქვეყნებთან, განსაკუთრებით, ნატოს წევრ ქვეყნებსა და სხვა მეგობარ სახელმწიფოებთან თავდაცვისა და უსაფრთხოების სფეროში.³

2005 წელს ნატომ მეკავშირე ოფიცრები მოავლინა საქართველოში, ხოლო შემდგომ პერიოდში „ნატო“-ს სამეკავშირეო ოფისი გაიხსნა თბილისში, რომლის მიზანი იყო რეფორმების ხელშეწყობა და საქართველოს ალიანსში განვერიანება.

1 საქართველოს თავდაცვის სამინისტრო. საქართველოს ეროვნული სამხედრო სტრატეგია. ბოლოს ნანახია: 20 ნოემბერს, 2018 <https://mod.gov.ge/uploads/2018/pdf/NMS-GEO.pdf> 2014 წ.წ.

2 OAE ფართომასშტაბიანი საზღვაოსნო უსაფრთხოების ოპერაცია მუდმივი ფლოტი, რომლის მიზანი ხმელთაშუა ზღვაში ტერორისტული და კრიმინალური მოქმედებების შეჩერება და გამოვლენაა. Sanders, Deborah. 2009. Maritime security in the Black Sea: can regional solutions work? Accessed June 9, 2018. <https://doi.org/10.1080/09662830903433720>

3 საქართველოს თავდაცვის სამინისტრო. საქართველოს ეროვნული სამხედრო სტრატეგია. ბოლოს ნანახია: 21 ნოემბერს, 2018 <https://mod.gov.ge/uploads/2018/pdf/NMS-GEO.pdf> 2014 წ.წ.

ენერგო უსაფრთხოება და ენერგეტიკული პოლიტიკა აქტუალური და მწვავე გახდა მთელი მსოფლიოსათვის. იმის გამო, რომ მსოფლიო მოსახლეობის რაოდენობა იზრდება და გაცილებით მეტ ენერგორესურსს იყენებს, რომელიც ერთის მხრივ ხელს უწყობს მსოფლიო ეკონომიკის განვითარებას, ხოლო მეორეს მხრივ საფრთხეს უქმნის და აბრკოლებს ენერგომომხმარებელი ქვეყნების ეროვნულ უსაფრთხოებას. ვინც ფლობს ენერგორესურსებს ან ხელი მიუწვდება მის კონტროლზე ცდილობენ ეს უპირატესობა საგარეო პოლიტიკის იარაღად აქციონ. ენერგო პოლიტიკა დღეს ნებისმიერი ქვეყნის პოლიტიკური უსაფრთხოების ქვაკუთხედია.⁴

2014 წლის „ნატო“-ს უელსის სამიტზე ალიანსის წევრმა ქვეყნებმა საქართველო ერთ-ერთ ყველაზე თავსებად პარტნიორად აღიარეს და ავსტრალიასთან, იორდანისთან, ფინეთთან და შვედეთთან ერთად „გაძლიერებული შესაძლებლობების პარტნიორის“ სტატუსი მიენიჭა, რაც „ნატო“-სთან თანამშრომლობის გაფართოებული შესაძლებლობების მიღებას გულისხმობს. ალიანსის წევრი ქვეყნების გადაწყვეტილებით, 2014 წლის უელსის სამიტზე „ნატო“-ს თავდაცვის შესაძლებლობების აღმშენებლობის ინიციატივის ფარგლებში საქართველომ ნატო-საქართველოს არსებითი პაკეტი მიიღო, რომლის მთავარი მიზანის წარმოადგენს საქართველოს თავდაცვითი შესაძლებლობების გაძლიერება, „ნატო“-ში განწევრიანების პროცესის ხელშეწყობა.

შავი ზღვის უშიშროება ერთ-ერთი მთავარი განსახილველი საკითხია „ნატო“-სა და საქართველოს უმაღლესი დონის წარმომადგენლებს შორის. საქართველო აქტიურად არის ჩართული ნატოს მიერ ჩატარებულ სამხედრო წვრთნაში, ხოლო, ქვეყანაში მიმდინარე უშიშროების სექტორის რეფორმა მიზნად ისახავს საქართველოს სამხედრო სფეროს ნატოს სამხედრო სფეროს სტანდარტებთან დაახლოებას. საქართველოს თანამშრომლობამ დასავლელ პარტნიორებთან სამხედრო სფეროში, წვლილი შეიტანა ქვეყნის სანაპირო დაცვის გაძლიერებასა და ზოგადად, საზღვაო ძალების შემადგენლობაში მყოფი სამხედროების პროფესიონალიზმისა და უნარების განვითარებაში. გაძლიერდა კონტაქტები ნატოს საზღვაო ძალების სარდლობასა და საქართველოს სანაპირო დაცვას შორის.

ყირიმის ანექსიის შემდეგ შავი ზღვის რეგიონში არსებული გამოწვევების ფონზე, შავი ზღვის უსაფრთხოების საკითხმა პრიორიტეტული ადგილი დაიკავა ნატოს პოლიტიკურ დღის წესრიგში და მჭიდროდ დაუკავშირდა ალიანსისათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობის ამოცანებს. ამას მოწმობს აღნიშნული საკითხის შესახებ მსჯელობა ორგანიზაციის სხვადასხვა სტრუქტურებში, მათ შორის ისეთი მაღალი დონის ფორმატებში, როგორებიცაა ჩრდილოატლანტიკური საბჭო და საპარლამენტო ასამბლეა ამავედროულად კი სხვადასხვა ოფიციალურ დოკუმენტებში მისი ასახვა.⁵

„ცივი ომის“ დროს სსრკ დიდ ყურადღებას უთმობდა კავკასიას, ვიდრე ბალკანეთის რეგიონს, გამომდინარე მისი უშუალოდ მდებარეობისა სამხედრო მოქმედებათა თეატრის ზონაში, რომელიც აგრეთვე კარგი პლაცდარმი იყო შუა აღმოსავლეთისა და სპარსეთის ყურის რეგიონში შესაძლო საბრძოლო მოქმედებათა სანარმოებლად ამიერკავკასიაში იყო ყველაზე დიდი სამხედრო დაჯგუფება დისლოცირებული და ყველაზე მილიტარიზირებული რეგიონი თვის საბჭოთა კავშირში.⁶

2001 წლის 12 სექტემბერს ჩრდილო-ატლანტიკურმა საბჭომ ვაშინგტონსა და ნიუ-იორკში მომხდარი ტერორისტული თავდასხმა გამოაცხადა თავდასხმად მის თითოეულ წევრზე, რომელიც იყო ისტორიაში პირველი შემთხვევა, როდესაც ამოქმედდა ნატოს მე-5 მუხლი, რომელიც კოლექტიურ თავდაცვას გულისხმობს. პრეზიდენტმა ჰაველმა აღნიშნა, რომ 11 სექტემბრის მოვლენებმა „გაგვაფრთხილა ჩვენ ბოროტებაზე, რომელიც ამ სამყაროში არსებობს და ჩვენ იგივენაირად უარვყოფთ თავმსაფარში ცახცახის პოლიტიკას. ამ სახითათო სამყაროში მოკავშირეები შეუცვლელნი არიან, თუკი ჩვენ გვინდა შევაჩეროთ ახალი საფრთხეები ტერორისტებისა და მტრულად განწყობილი სახელმწიფოების მხრიდან, რომელთაც სურთ ხელში ჩაიგდონ მასობრივი განადგურების იარაღი. ის, ვინც ფიქრობს, რომ ნატო ჯერ კიდევ აქტუალური არ არის, იგნორირებას უკეთებს იმ ფაქტს, რომ ნატო იძენს ძალას მთავარი მიზნიდან - დაიცვას ჩვენი ხალხი და ჩვენი ფასეულობები“.⁷

4 იაშვილი. თ., იაშვილი, ი. რუსეთის აგრესიული ენერგეტიკული პოლიტიკა მეზობელი სახელმწიფოების მიმართ. ხელისუფლება და საზოგადოება, (2008). გვ. 157-174.

5 2014 წლის „ნატო“-ს უელსის სამიტზე მიღებულ დოკუმენტში „მზაობის სამოქმედო გეგმაში“. 2016 წლის ივლისში ვარშავაში გამართულ ნატოს სამიტზე მიღებულ კომუნიკეში. ასევე, 2017 წლის რეზოლუცია - „სტაბილურობა და უსაფრთხოება შავი ზღვის რეგიონში

6 მაისია, ვ. შავი ზღვის აუზის გეოსტრატეგიული ბალანსის პოლიტიკური ასპექტები. პარიზი: ქართულ-ევროპული ინსტიტუტი. (2003). გვ 115-123

7 ვაშაკიძე, რ, ნატოს სტრატეგია დია კარის პოლიტიკაში შავი ზღვის რეგიონის მიმართ. თბილისი. (2009) გვ 46-64

დასკვნა

მსოფლიოში შავი ზღვის უშიშროება მნიშვნელოვან ადგილს იკავებს საერთაშორისო პოლიტიკურ დღის წესრიგში, რომლებიც გარკვეულ გავლენას ახდენენ როგორც საერთაშორისო, ისე რეგიონული უშიშროების ჩამოყალიბებაზე. ინტერესთა კონფლიქტი, რთული გამონვევების წინაშე აყენებს მსოფლიოს, რადგან თავიდან აიცილოს მოსალოდნელი უარყოფითი შედეგები რეგიონთან მიმართებაში. ზემოთ ხსენებული დაპირისპირების მთავარი მიზეზებია: ეროვნული ინტერესები, საერთაშორისო უშიშროების დაცვა და სხვა.

ნატოს მთავარ ამოცანას წარმოადგენს, ჩამოაყალიბოს სტაბილურობა და ურთიერთ თანამშრომლობა, რომელიც მიმართული იქნება საერთო უშიშროების ინტერესების ჩამოყალიბებაში. აღმოსავლეთიდან მომავალი საფრთხის თავიდან ასაცილებლად გზა კავკასიის რეგიონზე გადის, რომლის სტაბილურობა და უსაფრთხოება ნატოს ინტერესებში შედის. ალიანსს სურს გაფართოების პოლიტიკა განაგრძოს და მის რიგებს შეუერთდნენ შავი ზღვის აუზის ის სახელმწიფოები, რომლებიც აქტიურად გამოხატავენ მზადყოფნას განვერიანდნენ ალიანსში. ნატოს სამხედრო ძალების ყოფნა შავი ზღვის აკვატორიაში რუსეთისათვის ეს გახლავთ შემამუშოთებელი ფაქტი. ის მას განიხილავს, როგორც მისი ინტერესების წინააღმდეგ მიმართულ ქმედებას. აღნიშნული ქმედებები, რომლებიც მომდინარეობს ნატოს მხრიდან რუსეთის ფედერაციასაც უბიძგებს საპასუხო ქმედებებისაკენ, რომელიც აისახება კიდევ რუსეთის მხრიდან მზარდ მილიტარიზაციაში შავი ზღვის რეგიონში.

დამატებით პრობლემებს ქმნის თურქეთის ფაქტორი, რომელსაც დიდი უფლებები გააჩნია შავი ზღვის აკვატორიაში და დაძაბული ურთიერთობები აქვს ალიანსთან, რომლის გამოყენებასაც ცდილობს რუსეთი. შავი ზღვის უსაფრთხოება მუდამ იქნება ალიანსისა და რუსეთს შორის დაპირისპირების საგანი. კავკასიის რეგიონული უშიშროება მხოლოდ რეგიონისათვის არ წარმოადგენს აუცილებლობას, ის გლობალურ მასშტაბებს უტოლდება თავისი სატრანზიტო ფუნქციებიდან გამომდინარე და საერთაშორისო არენაზე ახდენს გავლენას. რეგიონალურ დონეზე არსებული დაპირისპირება, შეგვიძლია შევადაროთ მსოფლიო მნიშვნელობის პრობლემას, რომლის მოგვარებაში აუცილებელია აქტიური ჩარევა.

სარეკომენდაციოდ, ასევე შეიძლება ითქვას, რომ შავი ზღვის მიმართულების პოლიტიკის შენარჩუნებისთვის ევროკავშირს დამოუკიდებლად გაუჭირდება ევროპულ მისწრაფებებს მიაღწიოს.

გამოყენებული ლიტერატურა

საქართველოს თავდაცვის სამინისტრო. საქართველოს ეროვნული სამხედრო სტრატეგია. ლინკი- 2018<https://mod.gov.ge/uploads/2018/pdf/NMS-GEO.pdf>

OAE ფართომასშტაბიანი საზღვაოსნო უსაფრთხოების ოპერაციაა მუდმივი ფლოტით, რომლის მიზანი ხმელთაშუა ზღვაში ტერორისტული და კრიმინალური მოქმედებების შეჩერება და გამოვლენაა. Sanders, Deborah. 2009. Maritime security in the Black Sea: can regional solutions work? Accessed June 9, 2018. <https://doi.org/10.1080/09662830903433720>

საქართველოს თავდაცვის სამინისტრო. საქართველოს ეროვნული სამხედრო სტრატეგია. 2018<https://mod.gov.ge/uploads/2018/pdf/NMS-GEO.pdf>

იაშვილი. თ., იაშვილი, ი. რუსეთის აგრესიული ენერგეტიკული პოლიტიკა მეზობელი სახელმწიფოების მიმართ. ხელისუფლება და საზოგადოება, (2008).

2014 წლის „ნატო“-ს უელსის სამიტზე მიღებულ დოკუმენტში „მზაობის სამოქმედო გეგმაში“. 2016 წლის ივლისში ვარშავაში გამართულ ნატოს სამიტზე მიღებულ კომუნიკეში. ასევე, 2017 წლის რეზოლუცია - „სტაბილურობა და უსაფრთხოება შავი ზღვის რეგიონში მაისაია, ვ. შავი ზღვის აუზის გეოსტრატეგიული ბალანსის პოლიტიკური ასპექტები. პარიზი: ქართულ-ევროპული ინსტიტუტი.(2003). ვაშაკიძე, რ, ნატოს სტრატეგია ღია კარის პოლიტიკაში შავი ზღვის რეგიონის მიმართ. თბილისი.(2009)

Ministry of Defense of Georgia. Georgian National Military Strategy. Link- 2018<https://mod.gov.ge/uploads/2018/pdf/NMS-GEO.pdf>

OAE large-scale maritime security operation with a permanent fleet, so the goal is to stop and detect terrorist and criminal activities in the Mediterranean. Sanders, Deborah. 2009. Maritime Security in the Black Sea: Can Regional Solutions Work? Available June 9, 2018. <https://doi.org/10.1080/09662830903433720>

Ministry of Defense of Georgia. Georgian National Military Strategy. 2018 <https://mod.gov.ge/uploads/2018/pdf/NMS-GEO.pdf>

Iashvili, T., Iashvili, I. Russia's aggressive energy policy towards neighboring states. Government and Society, (2008)

The three documents achieved by Wales in the 2014 NATO Readiness Action Plan. In three NATO communiqués held in July 2016 in Warsaw. Also, the 2017 resolution - "Stability and security in the Black Sea region

Maisaia, V. Political aspects of the geostrategic balance of the Black Sea basin. Paris: Georgian-European Institute. (2003)

Vashakidze, R., NATO Strategy Open Door Policy towards the Black Sea Region. Tbilisi. (2009)